מתני' בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה [א]בעצרת על פירות האילן [א]בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר [1]היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם [ב]ובחג נידונין על המים: **גמ'** הי תבואה אילימא הא תבואה דקיימא כל הני הרפתקי דעדו עלה אימת איתדון אלא תבואה דמזדרעא למימרא דחד דינא מתדנא והתניא תבואה שאירע בה [ג]קרי או אונס קודם הפסח נידונית לשעבר לאחר הפסח נידונית להבא אדם שאירע בו קרי או אונס קודם יוה"כ נידון לשעבר לאחר יוה"כ נידון להבא אמר רבא ש"מ תרי דיני מתדנא (א) אמר אביי הלכך כי חזי איניש דמצלח זרעא אפלא ליקדים וליזרע חרפא דעד דמטי למדייניה קדים סליק מני מתני' לא ר"מ ולא ר' יהודה ולא ר' יוסי ולא ר' נתן דתניא [ד]הכל נידונים בר"ה וגזר דין שלהם נחתם ביוה"כ דברי ר"מ ר' יהודה אומר הכל נידונין בר"ה וגזר דין שלהם נחתם כל אחד ואחד בזמנו בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונין על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר [2]ותפקדנו לבקרים רבי נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנא' [2]לרגעים תבחננו וכי תימא לעולם ר' יהודה היא וכי קתני מתניתין אגזר דין אי הכי קשיא אדם אמר רבא האי תנא דבי ר' ישמעאל היא דתנא דבי ר' ישמעאל בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונין על המים ואדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ וכי קתני מתני' אתחלת דין אמר רב חסדא מ"ט דר' יוסי כדקאמר טעמיה ותפקדנו לבקרים אנן הכי קאמרינן מ"ט לא אמר כר' נתן בחינה עיוני בעלמא היא פקידה נמי עיוני בעלמא היא אלא א"ר חסדא טעמיה דר' יוסי מהכא [3]לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו וא"ר חסדא [ה]מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין שנאמר לעשות משפט עבדו (ב) ומשפט עמו ישראל מ"ט איבעית אימא לאו אורח ארעא למיתב מלכא אבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף א"ר יוסף [ו]כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כמאן כר' יוסי ואיבעית אימא לעולם כרבנן וכדר' יצחק דא"ר יצחק [ז]יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין תניא א"ר יהודה משום ר"ע [ח]מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג [ט]אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה [י]ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר אמר רבי אבהו [כ]למה תוקעין בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני [ל](ואמר) רבי יצחק [מ]למה תוקעין בר"ה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה מריעין מריעין רחמנא אמר זכרון תרועה [נ]אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין

ותוקעין

מתני' בארבעה פרקים. בשנה העולם נידון כו': **כבני מרון.** מפרש בגמ' [יח.]: **שנאמר היוצר יחד לבם וגו'.** בגמ' [שם] מפרש ליה: **גמ' אילימא הא תבואה דקיימא.** השתא במחובר ומוכנת לקצור: **הרפתקי.** מקרות: **דעדו עלה.** שעברו עליה: **דמזדרעא.** שעתיד לזרוע במרחשון הבא: **דחד דינא.** פעם אחת: **קרי.** כגון ברד או שדפון (ג): **נידונית לשעבר.** קודם שנזרעה דהיינו פסח של אשתקד: **נידונת להבא.** בפסח שאחר זריעתה: **נידון לשעבר.** ביוה"כ של אשתקד נגזר עליו: **להבא.** ביוה"כ שעבר עכשיו בקרוב. וכן לשון משנה במסכת נדרים (דף ס.) קונם יין שאיני טועם חדש זה אסור בכל החדש כולו ור"ח להבא הוא ר"ח שעבר עתה בקרוב. ומשום דקרי להוא אשתקד שעבר קרי להאי דלקמיה להבא: (ד) **תרי דיני מיתדנא.** קודם זריעתה וסמוך לקציר: **כי חזי איניש דמצלח זרעא אפלא.** חטה וכוסמת שנזרעין במרחשון שאין ממהרין להתבשל: **ליקדים וליזרע חרפא.** השעורה ממהרת להתבשל וזורעים אותה בשבט ואדר דכיון דאפלא מצלח שמע מינה לטובה נידון בפסח שעבר לפיכך ימהר לזרוע (ה) בזריעה שניה: **דעד דמטי למדייניה.** בפסח הבא: **קדים סליק.** וגדל קצת ואינו ממהר שוב להתקלקל: **וכי קתני מתניתין.** ארבעה פרקים אגזר דין (ו): **קשיא אדם.** דתני מתני' בר"ה ורבי יהודה ביוה"כ אמר: **וכי קתני מתניתין.** ארבעה פרקים: **אתחילת דין.** אבל אגזר דין דאדם ביוה"כ: **אנן הכי קאמרינן.** הכי קשיא לן: **כרבי נתן מ"ט לא אמר.** משום דקסבר בחינה אין זה דין אלא בודק במעשיו הלכך בדידיה נמי תיקשי לך פקידה עיוני בעלמא הוא: **אקצירי ואמריעי.** מפרש במסכת נדרים (דף מט:) קצירי חולים מריעי ת"ח שהן תשושי כח: **כר' יוסי.** דאמר אדם נידון בכל יום ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה דאי כרבנן דאמרי אין נידון אלא בר"ה הרי כבר נקנסה עליו: **שהפסח זמן תבואה הוא.** זמן שהתבואה נידונת בו: **שתי הלחם.** ירצו על פירות האילן שהן מתירין להביא בכורים שאין מביאין בכורים קודם לעצרת דכתיב (שמות לד) בכורי קציר חטים. ואני שמעתי דרבי יהודה לטעמיה דהא אזלא כמאן דאמר בסנהדרין (דף ע:) עץ שאכל אדם הראשון חטה היתה:

בפסח על התבואה. בפ' מי שמתו (ברכות דף יח:) גבי חסיד שהקניטתו אשתו ערב ר"ה משמע דבר"ה שמע שתי רוחות שמספרין זו את זו ששמעו מאחורי הפרגוד שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו ושמא בשמים בר"ה היו מזכירים דין הנגזר בפסח אי נמי כר' יהודה דאמר הכל נידונים בר"ה וגזר דין בפסח על התבואה: **שאירע** בה קרי. מקרה לשון אולי יקרה (במדבר כג) אי נמי לשון קושי כמו אם תלכו עמי בקרי (ויקרא כו): **כמאן** מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כרבי יוסי. וא"ת לרבנן נמי מי לא מצלינן רפאנו וברכת השנים ועוד (ז) רבי יהודה דאמר הכל אדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ הא אמרי' בפ"ק דשבת (דף יב:) הנכנס לבקר החולה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי עמו ישראל ואומר ר"ת דשלא יחלה ודאי לא מצלינן אלא לר' יוסי אבל שיתרפא מצלינן אליבא דכולי עלמא דמתי יחלו נגזר מתי יתרפאו לא נגזר ואמר כריש הגודל מן המבושל (נדרים דף מט.) אהן דרב יוסף קצירי ממש מריעי רבנן והשתא מצלינן אקצירי שיתרפאו (ח) ואמריעי היינו רבנן שלא יחלו (ט) ומה שמתפללין ברכת השנים היינו כדלקמן בפרקין (דף יז:) שאם פסקו גשמים מועטין שיורידם המקום בזמנן ועוד י"ל דתפלה דרבים שאני דגזר דינם נקרע כדלקמן (שם) והא דשבת דר' יהודה נמי יש ליישב כהאי גוונא דדמיא לרבים דהוה מללי בהדיה על כל חולים: **בשופר** של איל. בפרק ראוהו ב"ד (לקמן דף כו.) תנן דרבי יוסי מכשיר אף בשל פרה אבל קיימא לן כרבי יהודה דתוקעין בשל אילים כפופים כדפסקינן התם בגמרא (דף כו:):

ותוקעים

מסורת הש"ס

א) [תענית ב: מגילה לא:], ב) תענית ב., ג) [קרי כידי שמים כמו מקרה לילה אונס כידי אדם ערוך ערך קרי], ד) [תוס' פ"א ה"ב], ה) לעיל ח: ע"ז ב:, ו) נדרים מט. [ושם איתא רבא], ז) [לקמן יח.], ח) [תוס' פ"א ה"ב ותוספ' סוכה פ"ג], ט) [גי' רי"ף ורא"ש מפני שהחג זמן גשמי שנה הוא אמר וכו'], י) לקמן לד:, כ) [נ"ל אמר], ל) עי' רי"ף ורא"ש שהיו לפניהם גרסאות אחרות, מ) בע"י: גזר, נ) [ר' יהודה כן ראוי להיות].

◆

תורה אור השלם

1. הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: תהלים לג טו
2. וַתִּפְקְדֶנּוּ לִבְקָרִים לִרְגָעִים תִּבְחָנֶנּוּ: איוב ז יח
3. וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: מלכים א ח נט

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' מתדנא שתא אמר: (ב) שם עבדו והדר ומשפט: (ג) רש"י ד"ה קרי וכו' שדפון או אונס ע"י אדם כגון חיילות הס"ד: (ד) ד"ה להבא כו' להבא הס"ד ואח"כ מה"ד ומתרץ רבא ש"מ תרי דיני מיתדנא שתא אמתני' קאי קודם זריעתה: (ה) ד"ה ליקדים וכו' ימהר לזרוע ברביעה שניה הס"ד: (ו) ד"ה קדים וכו' להתקלקל הס"ד ואח"כ מה"ד וכי קתני וכו' אגזר דין קתני דנידון משמע תחלת דין וגזר דין הוא סוף דין הס"ד: (ז) תוס' ד"ה כמאן וכו' וברכת השנים ועוד הא ר' יהודה: (ח) בא"ד מצלינן אקצירי שיתרפאו. נ"ב פי' לדברי הכל: (ט) בא"ד שלא יחלו. נ"ב פי' לר' יוסי:

◆

מוסף רש"י

מלך וצבור. כשהקב"ה דן אותם (לעיל ח:). **מלך נכנס תחלה.** לפני הקב"ה לדין (ע"ז ב:). **משפט עבדו.** שלמה המלך (שם). **מקמי דליפוש חרון אף.** של הקב"ה מפני פשעי הצבור, שמא חס ושלום יפרע מן המלך כל סורחנו מפני החרון (שם). **כמאן מצלינן.** רופא חולי עמו ישראל (נדרים מט.). **ובמה בשופר.** ושופרות, שתעלה תפלתכם בתרועה לפני (סדור רש"י סי' קס בשם תוספתא).

עין משפט נר מצוה

פה א מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ג:
ב [טוש"ע א"ח סימן תרסב סעיף א]:
פו ג סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תקפו:
פז ד סמג שם טוש"ע א"ח סי' תקפה:

◆

רבינו חננאל

מתני' בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה. פירוש הרפתקי, כגון רוחות ברקים וגשמין וכיוצא בהן שעברו עליה, מתי אתדין. למימר' דתבואה חד דינא מיתדנא, והתניא תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם הפסח נידונת לשעבר כול'. אמר רבא ש"מ תרי דיני מיתדנא. מני מתניתין. ואוקימנא כתנא דבי שמואל דתני בד' פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג על המים, ואדם בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים, וכי קתני מתני' אתחילת דין. אמר רב יוסף כמאן מצלינן האידנא אקצירי ומריעי, כל יומא, כר' יוסי, דאמר אדם נידון בכל יום. איבעית אימא לעולם כרבנן וכר' יצחק דאמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. ירושלמי מילתא דרב אמ' [נ"א: דאמר] הכל נידונין בראש שנה וגזר דין הכל נחתם בראש שנה, דתני בתקיעתא דבי רב זה היום תחלת מעשיך (כול') זכרון ליום ראשון כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב איזו לשלום איזו לרעב איזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות. ודלא כר' יוסי דאמר אדם נידון בכל שעה שנאמר [ותפקדנו לבקרים] לרגעים תבחננו. ותפקדנו לבקרים, זו פרנסתו. לרגעים תבחננו, זו אכילתו. תניא ר' יהודה אומר משום ר' עקיבא, אמר הקב"ה הפסח הוא זמן תבואה, הביאו לפני העומר כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות, וכן שתי הלחם בעצרת שהוא זמן פירות האילן, וכן ניסוך המים בחג כדי שיתברכו גשמי שנה. וכן בראש שנה אמרו מלכיות שתקבלו מלכותי עליכם, וזכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני בטובה, ובמה בשופר. וא"ר אבהו בשופר, כדי שתזכו אתם וכדי שאזכור לכם עקידת יצחק, [ו]מעלה עליכם כאלו עקדתם עצמיכם לפני. א"ר יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין